

Karen Blixens båltale

Taler

Karen Blixen
Forfatter

Dato

11. januar 1953

Sted

Danmarks Radio

Omstændigheder

Holdt som tale i Danmarks Radio og er kendt som *en båltale med 14 års forsinkelse*.

En baaltale med 14 aars forsinkelse

Det som jeg i Aften skal tale om, har jeg tidligere talt om til Eleverne paa Zahles Seminarium. Jeg kunde ved den Lejlighed næsten bringe en Hilsen fra selve Nathalie Zahle.

Min Forbindelse med Frøken Zahle er af en egen Art, og har Rødder over 100 Aar tilbage i Tiden. Frøken Zahle havde sin allerførste Stilling som Lærerinde hos en Møllerfamilie Van der Merwede i Bjerre Mølle i Jylland. Bjerre Mølle hører under Gaarden Matrups tre Mil vest for Horsens, som var min Moders Barndomshjem, og i lange Tider opretholdtes den venskabelige Forbindelse mellem Familierne paa Gaarden og i Møllen. Gamle Frøken Ida Merwede kom, mens jeg var Barn, hver Sommer en Maanedstid paa Besøg paa Sjælland. Og Tante Ida Merwede, som jeg kaldte hende, havde været den purunge Nathalies allerførste Elev, hun huskede hende tydeligt, hun fortalte os Børn, ligesom endnu dybt grebet, de Historier fra Biblen og Sagaerne, fra Homer og fra Danmarkshistorien, som den vordende store Pædagog i Møllens smaa Stuer i Aaret 1843 havde fortalt hende selv.

Da jeg blev opfordret til at tale paa Frøken Zahles eget Seminarium, syntes jeg, at jeg skyldte hende at efterkomme Opfordringen, og jeg ønskede at tale om noget som havde Forbindelse disse 110 Aar tilbage – noget som jeg kunde tænke mig, at den unge, begejstrede og ærgerrige Pige selv har syslet og tumlet med i Tankerne, paa de jyske Veje og Stier, som jeg kender saa godt. Jeg maatte da haabe, at hun, hvis hun havde været tilstede, ikke helt vilde have misbilliget eller

forkastet, hvad jeg havde at sige om en Sag, som hele Livet igennem laa hende inderligt paa Hjerte – om det, som man kalder Kvindesagen.

*

Idet jeg nu taler om Kvindesagen, maa jeg begynde med at sige, at det er en Sag som jeg ikke forstaar mig paa, og som jeg aldrig af egen Drift har beskæftiget mig med.

Hvis De da vil udbryde: »Saa er der da heller ingen, der har bedt Dem om at tale om denne Sag!« – saa maa jeg svare Dem, at jo, det er netop det, der er. Jeg er af Kvinder, som forstod sig paa Kvindesagen, og som hele Livet igennem har beskæftiget sig med den, blevet opfordret til at tale om den. Og skønt denne Opfordring vistnok fremkom under forkerte Forudsætninger, saa har disse Kvinder maaske alligevel ubevidst kaldt paa noget, som de kunde bruge. En helt uhildet og ærlig Lægmands Ord kan undertiden være værd at høre paa just for udlærte Teologer.

Der var i Sommeren 1939 en stor international Kvindekongres i København. Fremragende Kvindesagskvinder fra alle Lande talte, den ene efter den anden, om Kvindesagens Udvikling og Problemer. Havde jeg hørt disse Foredrag, hvortil jeg var blevet indbudt, vilde jeg idag have været klogere end jeg er.

Men det traf sig saadan, at den engelske Skuespiller John Gielgud, som var en gammel Ven af mig, netop i de Dage spillede Hamlet paa Kronborg. I Stedet for at gaa til de oplysende Foredrag levede jeg en Uge igennem Dag og Nat paa Tilskuerpladsen og bag Scenen med de engelske Skuespillere – i en Shakespeare'sk Verden, og naar jeg hørte forkyndt: »Svaghed, Dit Navn er Kvinde!« – tænkte jeg ikke paa at protestere, men tog det med.

Alligevel gjorde Kongressens Komité, repræsenteret ved vor egen fremragende Kvindesagskvinde Estrid Hein, mig den Ære at opfordre mig til at holde Baaltalen ved Kongressens Afskeds møde. Jeg takkede Fru Hein mange Gange,

men svarede: »Jeg kan ikke paatage mig denne Opgave, for jeg er ikke Kvindesagskvinde.« »Er Du da imod Kvindesagen? « spurgte Fru Hein. »Nej« sagde jeg »det kan jeg heller ikke sige at jeg er.« – »Hvordan staar Du da i Virkeligheden til Kvindesagen?« spurgte Fru Hein mig igen. »Ja, det har jeg ikke tænkt over,« svarede jeg. »Saa tænk over det nu,« sagde Fru Hein.

Og dette var jo egentlig et godt Raad, som jeg ogsaa fulgte, selv om det ikke gik saa hurtigt for mig at jeg nogensinde kom til at holde Baaltalen.

Men det er saa at sige Resultatet af Fru Heins Paalæg – de Betragtninger som jeg, uden Forudsætninger og uden Forudindtagethed i al Beskedenhed gjorde mig – som jeg her, i al Beskedenhed for første Gang lægger frem for et Publikum.

De tager sig vistnok nu, efter 14 Aar Forløb, noget mere almindelige ud end de dengang vilde have gjort. Derved vil de have tabt i Interesse for andre Mennesker. For mig selv maa det jo være en Tilfredsstillelse at forestille mig at Tidens Tankegang har fulgtes med min egen.

*

Da jeg nu overhovedet skulde forsøge at udrede Sagen for mig selv, vilde jeg gerne begynde fra Grunden af, og mit første Spørgsmaal til mig selv var: »Hvorfor er der to Køn?«

Eller – noget anderledes udtrykt: »Hvorfor synes det – da der dog i Naturen findes Arter, indenfor hvilke det for hvert enkelt Individ lader sig gøre at formere sig paa egen Haand, ved Knopskydning – som om, indenfor en Art, Splittelsen i to Køn er, enten en Betingelse for, eller et Resultat af Artens højere Udvikling?«

Ja, her kunde jo en Videnskabsmand give Dem en Forklaring, og i hvert Fald en langt bedre Forklaring end jeg. Men som jeg har sagt Dem, mener jeg at mine

Betragtningers Værdi – ifald de overhovedet har nogen Værdi – ligger deri at jeg ikke »forstaar mig paa« Sagen.

Saa har jeg da forestillet mig forskellige Muligheder.

Den første er denne. Hos en Race, der i Generationer fortsattes gennem det enkelte Individ, maatte Individerne i Tidens Løb – uden Mulighed for Fornyelse udefra – blive uhyggeligt ensidige og Modsætningerne mellem dem uhyggeligt udprægede. Hele Samfundet maatte blive en overordentlig ugemytlig Samling af Enere, der kunde ende med at slaa hinanden ihjel.

Idet der, som nu, er to Individier om at frembringe et tredje, er der i ti Generationer 1000 om Opgaven, og i et Par Aartusinder Millioner. Vi er i Dag, i Europa, alle af samme Blod.

Men naar jeg tænkte over – eller ligesom følte mig frem i – Sagen, syntes denne Forklaring mig dog ikke tilfredsstillende.

Jeg tænkte mig en anden Forklaring:

Efterhaanden som Arterne hvad vi kalder udvikler sig, vokser Besværet med selve Vedligeholdelsen og Fortsættelsen af Arten i overordentlig Grad.

Fisk og Krybdyr gyder deres Æg i Vandet, paa en Sten eller i Sandet, og lader det være godt med det. Fuglene har straks mere Arbejde med Sagen og maa give mere Tid dertil, træffe Forberedelser med at bygge Reder, blive ved Æggene under Udrugningen og sørge for deres Unger en Tid efter at disse er kommet ud af Æggene. For Pattedyrenes Vedkommende stiger Besværet med Rangen. Kaniner og Mus multiplicerer sig i deres Levetid nogle Hundrede Gange, – en Løvinde kaster ikke et Kuld om Aaret og ikke mere end to eller tre i hvert Kuld. Naar vi kommer til Mennesket, og til det højt udviklede, ansvarsbevidste Menneske, finder vi, at der kun kan være Tale om et enkelt – eller om ganske enkelte – Kuld.

Udfra dette Forhold kunde det blive nødvendigt, at den ene Halvdelen af Slægten helligede sig dens Vedligeholdelse og fortsættelse, mens den anden paatog sig Opgaven med dens Udvikling og Fremskridt.

Det kan da ogsaa se ud, som om dette har været nogle gamle Tiders Syn paa Sagen – idet dog i Tidens Løb Kvindens Mission fra kun at omfatte ligefrem Barselsenge og Ammestuer udvidede sig til at spænde over hele det Slægtens Fortsættelse betingende Kærlighedsliv.

Gamle Kejser Wilhelm lagde, som man ved, Programmet for Kvindens Virksomhed i Livet i de tre K'er: Kirche, Kinder, Küche – Kirken, Barnet og Køkkenet. – Personlig vil jeg sige, at dette, ifald det havde været alvorligt ment, havde været et Tilbud, og værd at overveje. Men det var aldrig alvorligt ment. Havde Kirken virkelig været Kvindernes Raadefelt, maatte vi givetvis have haft kvindelige Præster og Biskopper og ogsaa kvindelige Paver – men af saadanne kender jeg kun Pavinde Johanne, som jo desværre maa siges ikke at have været nogen heldig Repræsentant for Kønnen, og som vistnok af senere skeptiske Tider sørgeligt er blevet reduceret til en Sagnfigur. Men Kirkens Embedsmænd har altid været udelukkende mandlige, og Kvindens Rolle har egentlig indskrænket sig til Kirkegængerens, som man jo ikke godt kunde forholde hende. Var »Kinder« blevet givet helt i Kvindernes Hænder, og havde Skoler og Opdragelsesvæsen sorteret under dem, kunde Verden nok være kommet til at se noget anderledes ud, end Kejser Wilhelm forestillede sig eller ønskede sig den. Han selv forbandt vist nærmest Begrebet med Vugger og Bleer, angaaende hvilke der jo aldrig har fundet nogen ivrig mandlig Konkurrence Sted. Hvad endelig det tredie K, Køkkenet, angaar – det Felt, hvor Kvinderne maa antages at have været nogenlunde suveræne – synes de her at have lagt en smuk Uselviskhed for Dagen. Det er den mandlige Smag, som dominerer baade Familieborde og Restauranter – hvor Kvinder spiser alene sammen og frit kan bestemme Menuen, har den en helt anden, lettere og mere afvekslende Karakter. Her kan jeg dog indskyde den Bemærkning, at Negerinder og Somalikkvinder er flinke til at forgive deres Mænd i de Gryder, de sætter for dem, og at der derigennem staar en ganske særlig Respekt om dem.

Men selv om der i og for sig kunde være en Del at sige for Programmet, tror jeg ikke, at det har gjort sig gældende som Naturlov – som Begrundelse for, eller Symptom paa, Arternes højere Udvikling.

Skal jeg her give min egen Opfattelse af det formaalstjenlige i Spaltningen i to Køn, da kommer jeg tilbage til min gamle Tro paa Vekselvirkningens Betydning og til min Overbevisning om den store Rigdom og de ubegrænsede Muligheder, som rummes i to forskelligartede Enheders Fællesskab og Samspil.

Jeg har talt om det samme i Forbindelsen Herre og Tjener og i Forbindelsen Gamle og Unge. Men ingen Vekselvirkning – hvis man undtager Vekselvirkningen Gud og Menneske – har haft saa afgørende betydning som Vekselvirkningen Mand og Kvinde. Den gamle engelske Præst Robertson har sagt: »To Ting afgør et Menneskes Værd og Skæbne: dets Forhold til Gud og dets Forhold til det andet Køn.«

Jeg selv anser *Inspiration* for at være den højeste menneskelige Lykke. Og Inspirationen kræver altid to Elementer. Jeg tror, at den gensidige Inspiration Mand og Kvinde imellem har været den mægtigste Drivkraft i vor Slægts Historie, og fremfor andre har skabt, hvad der kendetegner vor Adel: Bedrift, Poesi, Kunst og Smag. Jeg tænker mig, at et af de Forhold, hvorved Menneskene har hævet sig over Dyrene, er dette: at Menneskene har Parringstid hele Aaret, – et Samfund, hvor de to Køns Tiltrækning for hinanden var indskrænket til en bestemt, kort Periode, maatte blive besynderlig afstumpet. Ja, jeg tror, at jo mægtigere denne gensidige Inspiration virker, jo rigere og mere levende vil et Samfund udvikle sig.

Jeg vil ikke forsøge at bestemme – og jeg tror ikke, at det overhovedet kan bestemmes, *hvilken Grad* af Forskellighed de to Køn imellem, der stærkest virker til Inspiration.

Hvis man til Sammenligning ser paa Forholdet mellem Herre og Tjener, forstaar man, at Samspillet bliver rigest, hvor de to Parter staar hinanden nogenlunde nær – der er mere af et saadant Samspil mellem Leander og Henrik end mellem Leander og Arv. Men jeg har levet mellem Krigerstammer som Masaier og Somali, hvor Mænds og Kvinders Tilværelse formede sig aldeles forskelligt, og hvor den gensidige Tiltrækning aldeles bestemt var Livets afgørende Faktor.

Jeg husker, at jeg i Museet paa Fanø søgte at forestille mig, hvorledes Tilværelsen udspillede sig i et Samfund, hvor saa godt som alle Mandfolk foer paa de store Have og sejlede Jorden rundt, mens meget faa – om ellers nogen – af Kvinderne i deres Levetid kom udenfor selve Fanø. Fjerne Himles Blaa har da nok hvælvet sig over, fjerne Verdenshaves Brus har da nok genlydt for de Fanøpiger og unge og gamle Fanøkoner, som spandt i lave Stuer, med sære Konkyljer paa Kommoden, eller hentede Faarene hjem, i strid Vestenvind. Stolthed over, Uro for, Længsel efter Verdensomsejlerne har fyldt og løftet deres Sind. Og maaske

har der for de vidtbefarne Mænd været en særlig Inspiration at hente hos de Koner i den ortodokse Fanødragt med tilbundet Hoved, til hvem de efter deres Færder kom hjem, og som hørte med et halvt Øre paa deres Beretninger om Skibbrud, Menneskeædere og Søslanger, men var ivrige for at fortælle dem, at Præstens Ko havde faaet to brogede Kalve. Og jeg forstaar, at Fanø har haft en harmonisk og lykkelig Tid, dengang Samfundet væsentlig var grundet paa Sejlads. Noget af det samme maa gøre sig gældende indenfor alle søfarende Nationer, og jeg mener, at Tilværelsen indenfor disse almindeligvis har formet sig rigt og blomstrende – ja, netop paa sin Vis inspireret, saaledes som den var det i Venedig, Holland og England, i Tider, hvor en Nations Rang – imellem Nationerne – bestemtes af dens Dygtighed til at sejle.

Rent personlig kan jeg sige, at jeg, i mit Syn paa den mandlige Del af Menneskeheden overhovedet, er enig med Mussolini, som sagde: »Non amo i sedentari! – jeg holder ikke af dem, der sidder ned.«

Og under alle Omstændigheder: jeg tror, at i det daglige Liv, og det daglige Livs Forhold, en Konkurrence Mand og Kvinde imellem er en gold og uhyggelig Foreteelse. Der er Undtagelser, og Atalanta og Gefion er jo dejlige Skikkelser, men i Almindelighed forbliver dog denne Kappelstrid i selve Tilværelsen lige saa urimelig og ørkesløs som den vilde være det paa et Stadion.

Det er ingen Lykke for en Kvinde at sætte en Mand tilvægs, det er ingen Ydmygelse for en Mand at knæle for en Kvinde. Men det er ydmygende for et Samfunds Kvinder ikke at kunne agte dets Mænd, det er ydmygende for et Samfunds Mænd ikke at kunne ære dets Kvinder.

Aldous Huxley bruger i en af sine Romaner om et goldt og smertefuldt Forhold Udtrykket : »the love of the parallels« – den haabløse Kærlighed mellem de to parallelle Linier, der følges ad, men ikke kan mødes.

*

Nuvel, Vekselvirkning. Og nuvel, Inspiration. Hvor ligger da, dybest set, de to Køn imellem, den Væsensforskel, der rigest betinger Samspillet og vældigst vækker Inspirationen?

I Tidens Løb har hvert Køn – med lige stor Overbevisning og Veltalenhed – lovprist og besunget, eller drømt og stormet imod, det andet. Kvinden er ædlere end Manden, slettere end Manden – Ewald forener begge Synspunkter, idet han forkynder, at en Mand aldrig kan stige saa højt og aldrig synke saa dybt som en Kvinde – hun er dummere end Manden, hun er snedigere – eller visere – end han. Hun er mere trofast, mere troløs – i Folkeviserne er det skiftevis de unge Karles og de unge Jomfruers Tro, der er at træde paa som trøsket Bro. Og Søren Kierkegaard siger, at det kunde have sin Interesse at lade et eller andet literært Udgangsøg udarbejde et Regnskab over, hvorvidt, i Digtningen ned gennem Tiderne, Manden oftest har svigtet Kvinden eller Kvinden Manden. Hun er svagere, og hun er stærkere, hun staar de høje Aander fjernere, hun er nærmere Englene. Enhver maa den Dag i Dag dømme for sig selv, det er ikke lykkedes at fastslaa nogen bestemt Status.

Skal jeg fra mit eget personlige Synspunkt definere denne dybe inspirerende Forskelligartethed hos Menneskeheden to Køn, da udtrykker jeg min Opfattelse bedst, idet jeg siger: »Mandens Tyngdepunkt, hans Væsens Gehalt, ligger i, hvad han i Livet udfører og udretter, Kvindens i, hvad hun er.«

Taler man med et Menneske om hans Forældre, vil han i Almindelighed meddele, hvad hans Fader har *udrettet* i Verden. »Min Fader byggede Storstrømsbroen, min Fader skrev den og den Bog, min Fader startede den og den store Forretning.« Og spørger man ham saa om hans Moder, svarer han: »Mor var saa yndig.«

Og lad nu ogsaa dette gælde mere for min egen Generation end for de helt unge, saa skulde jeg dog tro, at selv den, der har haft en Overlæge eller Justitsminister til Moder, forinden han karakteriserer hende gennem et saadant Faktum, vil fortælle os, at hans Moder har *været* et sjældent begavet, retsindigt, aandfuldt eller yndefuldt Menneske.

Det vil da sige, at Manden skaber Værket af, men udenfor, sig selv, og mange Gange, naar det er færdigt, forlader det og skyder det ud af sin Bevidsthed for at begynde et nyt. Kvindens Virke er at udvide hendes eget Væsen. Det kan brede

sig meget vidt, som et stort Træs Krone, men det har stadig sin Rod i hendes eget Jeg. En Mand, der ingen Bedrift udfører og intet Værk fuldbringer, regnes ikke højt. Men jeg har kendt mange Kvinder – maaske især mellem den Generation, der gik forud for min egen – der intet som helst Værk havde at fremvise, men som havde siddet inde med vældig Magt, udøvet afgørende Indflydelse og præget alle Forhold omkring sig. Jeg kan tænke paa min gamle Barnepige, som man i Virkeligheden ikke kunde tillægge nogen som helst Dygtighed, men hvis Personlighed gennemtrængte vort Hus og vor Familie med en stille, uimodstaaelig magnetisk Kraft, hvorunder saa at sige det hele forvandlede. Jeg tror, at Historiens store Kvinder, Dronninger og Helgeninder, har været i Besiddelse af den samme Magnetisme. Ikke hverken Maria Theresia eller Elisabeth og Victoria af England kan vel siges at have udført nogen Bedrift, maaske knap engang at have fremsat en stor, selvstændig Idé, men gennem denne Kraft udvidede de deres Væsen, indtil det omfattede et Kongerige og et Imperium, – og en Tidsalder, der bærer deres Navn.

Der findes et gammelt engelsk Kærlighedsdigt, hvori Elskeren siger til den Elskede:

Wherever you walk, cool gales shall fan the glade,

trees where you sit shall crowd into a shade –

– »Hvor du gaar, følger svale viftende Vinde Dig, hvor Du sidder, kommer store Træer sammen for at give Skygge.« – Hvor Du gaar, strømmer nye Tanker og Oplevelser gennem Livet, omkring Dit Sæde danner sig et Hjem, en Kreds, en lykkelig Verden.

En Mand hævder sig smukt i sin Tid, og i Historien, ved en enkelt Bedrift. Columbus opdagede Amerika – meget andet ved i hvert Fald jeg ikke om ham – og blev udødelig derved. Hvis vi i Historien hørte om en Kvinde, som havde opdaget Amerika, kunde det tænkes, at vi vilde udbryde: »Det var da et forrykt Fruentimmer, hvad skulde hun opdage Amerika for?« Nej, var hun smuk, var

hun elskværdig, hvad betød hun for de Mennesker, som omgav hende?

Vort største, eller vel egentlig eneste, strategiske Geni benævnes ikke efter nogen enkelt Daad eller Bedrift – ikke hverken som Sejrrherren fra Patay eller som Kongemageren fra Reims – men efter hvad hun ganske enkelt og passivt *var*, som »Jomfruen fra Orleans«.

Og gaar vi endnu højere, til den Kvinde, der ned igennem Verdenshistorien har betydet mest af alle, som har inspireret flest store Kunstværker, som dybest har grebet og bevæget Sjælene og kraftigst omformet Sind og Sæder, til Jomfru Maria – enten man nu regner med, at hun virkelig har været til eller ikke – da gælder jo det samme. Hun har sin Magt i Kraft af hvad hun *er*. Gud skabte Himlen og Jorden, Kristus genløste Menneskeheden. Men Jomfru Maria udøvede intet Storværk ud over dette: helt passivt at føde Kristus, at afgive sit fulde Væsen til Guds Menneskevorden. Heller ikke venter eller ønsker Menneskene sig andet af hende. Jeg har fra mine Rejser sydpaa det Indtryk, at i vore Tider Jomfru Maria er det eneste himmelske Væsen, som bliver virkelig elsket af Millioner. Men jeg tror, at selve disse Millioner vilde staa ganske uforstaaende, maaske endogsaa tage mig det ilde op, hvis jeg vilde fortælle dem, at Jomfru Maria havde gjort en betydningsfuld Opfindelse, løst svære matematiske Opgaver eller overlegent organiseret og administreret en Husmoderforening i Nazareth. Nej, hun skal ganske simpelt *være der*.

Himmeldronningen udvider sit Væsen til hele Menneskeheden og hele Jorden, foretager ikke en Flyvning til Maanen, hun staar ganske stille paa den.

Omgivelserne spiller en langt større Rolle for en Kvinde end for en Mand, thi de er for hende ikke tilfældige, af hende selv uafhængige Ting, de er Udvidelse af hendes eget Væsen. En Mand kan efter min Erfaring, hvis han faar Lov og Ro til at hellige sig det Arbejde, som ligger ham paa Hjerte, aldeles ignorere sine Omgivelser – de forsvinder for ham, han kan sidde i Skidt og Rod, Træk og Kulde og være fuldkommen salig. For de fleste Kvinder er det utaaleligt at sidde i en Stue, hvis Farvesammensætning er dem imod. Paa samme Maade spiller Klæderne en større Rolle for en Kvinde end for en Mand. Man siger, at Kvinder pynter sig for Mænd, eller at de pynter sig for hinanden, men jeg tror, at ingen af Delene er helt rigtig. En Kvindes Klæder er for hende en Udvidelse af hendes eget Væsen.

Et særligt Tegn eller Symbol paa dette forhold kan Haandarbejdet siges at være. Prydhaandarbejdet har ned gennem Tiderne været ikke et egentligt Arbejde eller en egentlig Virksomhed, men et Akkompagnement til Kvindernes virkelige Arbejde og Virksomhed – og i een Forstand et Koketteri. Kvinder har i Haandarbejdet skabt mange skønne og blivende Ting, men Haandarbejdets egentlige Værdi ligger dybere, og for saa vidt kunde de mest aktive og betydende Kvinder meget godt holde sig til at stoppe Strømper – ja, Penelope trevlede hver Nat Dagens Arbejde op igen, og alligevel, eller netop derigennem, blev Penelopes Væv Verdens berømteste. Haandarbejdet var en Beskæftigelse, mens langt større Arbejder forberedtes, skred frem og fuldendtes – mens Arbejdersken, den Broderende eller Strømpestoppende, lyttede til fortrolige Meddelelser, underholdt og opmuntrede begavede Venner, intrigerede, fortalte for og belærte unge Generationer.

Man taler nu om at oplære Drengene i Haandarbejde – og det er selvfølgelig godt og nyttigt, om en ung Mand selv kan sy en Knap i eller stoppe en Strømpe. Men man *kan* ikke i Virkeligheden lære en Dreng »Haandarbejde« – i hans Hænder skifter Arbejdet Karakter og iler mod Resultatet. En lille Dreng kan være ivrig for at klistre en Bondegaard af Karton sammen, og derunder klistre sig selv og hele Stuen til, men det er *Facit*, som interesserer ham. En Beskæftigelse, der ikke fører til noget Facit, ligger ham meget fjernt. En lille Pige klæder sin Dukke af og paa igen, der er intet synligt Resultat af Virksomheden, men under den har hun levet, og levet intenst.

Jeg kommer dog vist nok her til at indskyde en særlig Betragtning. Jeg tror, at Kunstnere – Digtere, bildende Kunstnere og Komponister – paa en Maade staar anderledes til deres Værk end Mænd i Almindelighed, og her nærmer sig den kvindelige *modus vivendi*. Kunsten er en Udfoldelse af Kunstnerens eget Væsen, og hans Værk ligger ikke egentlig uden for ham selv, men det er ham selv.

Der eksisterer da her et ejendommeligt Forhold mellem Kunstnerne og Kvinderne. Goethe har sagt, at Kvindens Natur er nært forbundet med Kunsten, og vistnok gælder det, at Gennemsnitskvinden er mere af en Kunstner end Gennemsnitsmanden. Men faa Kvinder har været store Kunstnere uden paa saadanne Felter, hvor de ikke skaber noget Kunstværk, men kan siges selv at blive Kunstværker – det vil sige som Skuespillerinder, Sangerinder eller

Danserinder. Her har de, selv inspirerede, mægtigt inspireret deres Publikum, saaledes som en Malerinde eller Forfatterinde ikke kan gøre det. Jeg tror at det for mig selv, hvis jeg var en Mand, vilde være udelukket at forelske mig i en Forfatterinde – ja at, selv om jeg havde mødt og følt mig dybt tiltrukket af en Kvinde, Oplysningen om, at hun var Forfatterinde vilde afkøle min Følelse. Jeg ved nok, at det ikke altid gaar saadan. Der har vistnok sjældent været nogen større man-eater end George Sand, – men der var i disse dobbelt-kunstneriske Kærlighedshistorier – thi de fleste af hendes Elskere var selv Kunstnere – et Moment af »imod Naturen« !

Og Kvinder føler vistnok i Almindelighed en ekstatiske Dragning mod de store Kunstnere, en mystisk Følelse af Beslægtethed og en mystisk Tro paa en Forstaaelse, som de ikke finder andet Steds. Men det er dog i Almindelighed en Ulykke for en Kvinde at elske en Kunstner – og hun er every time bedre tjent med Kaptajn Carlsen.

I Øst-Afrika, der i min Tid var et Pionerland, blev den Kvindens Virksomhed, hvorom jeg har talt, hendes Udvidelse af hendes eget Væsen, paaskønnet i en Grad, som man vistnok herhjemme vanskeligt kan forestille sig. En Blomsterhave eller en Blomsterbuket følte, tror jeg, af de Mænd, som kom ind fra haardt Arbejde i Marken eller paa Ekspeditioner, som en Gave, ja, som en Velsignelse. De spurgte os: Har I nu faaet Lavendler til at gro? Men ingen Mand derude fandt i min Tid paa selv at anlægge en Blomsterhave. I Virkeligheden tror jeg, at Blomsterhavens Tilstedeværelse for Mændene derude havde sin egentlige Værdi deri, at den udtrykte eller betød vor egen Tilstedeværelse. Til Gengæld vurderede vi, i Samspillet mellem os, Mændenes Arbejde og Daad langt højere, end Kvinder i Europa kunde gøre det. Jeg saa, naar mine Venner skulde komme paa Besøg, med stor Glæde frem til, at de skulde tumle med og istandsætte mine Maskiner i Fabrikken – hvad de ogsaa altid med tilsyneladende Fornøjelse gjorde.

En fransk Officer, som heroppe studerede Forholdene paa vore Kaserne, udbrød: »Comment donc! De udsmykker Deres Kaserne i charmante Farver, hænger Billeder op paa Væggen, sætter Blomster i Vinduerne! De fylder Deres unge Soldaters Sind med Forventning, Haab, Trøst, Inspiration! Og saa – saa er der ingen Kvinder!«

*

Hvis nu de Kvinder, som for tretten Aar siden opfordrede mig til at holde deres Baaltale, havde været til Stede i Dag og havde fulgt mig saa langt som hertil, saa vilde de maaske paa dette Punkt afbryde mig og sige: »Ja Tak, vi behøver ikke at høre mere. Vi forstaar, at De, til Trods for alt hvad De til at begynde med forsikrede om Deres Upartiskhed, i Virkeligheden er *imod* Kvindesagen.«

Ja, det kunde tænkes, at selve gamle Frøken Zahle – endskønt jeg bestemt tror, at hun paa mange Punkter i mig vilde se en Meningsfælle – kunde ryste lidt paa Hovedet og sige: »Kvinderne i den Generation, som gik forud for min egen, stod mig, i selve Fru Heibergs Skikkelse, imod. Skal jeg nu opleve, at Kvinder af tredie eller fjerde Generation efter mig prøver paa at rive ned, hvad jeg har bygget op?«

Det vilde gøre mig meget ondt, om det skulde gaa saaledes. Jeg maatte straks tage til Genmæle og sige:

»Jeg ved, i hvad Gæld jeg staar til de gamle Kvindesagskvinder i deres Grav. Naar jeg selv i mit Liv har kunnet studere, hvad jeg vilde og hvor jeg vilde, naar jeg har kunnet rejse alene Verden rundt, naar jeg frit har kunnet faa mine Ideer frem paa Tryk, ja, naar jeg i Dag kan staa paa en Talerstol, saa skylder jeg disse Kvinder det, og der er faa Mennesker, som jeg ærer og agter højere. Jeg ved, at de, for at opnaa saadanne Goder for ufødte Generationer af Kvinder, i deres eget Liv maatte gaa meget igennem, og give Afkald paa endnu mere, at de maatte døje Forargelse og Latterliggørelse, og at de uafledelig maatte kæmpe mod Fordom og Mistro. Det er opbyggeligt for os i Dag at tænke paa den Retfærdighedsfølelse, den Tapperhed og den urokkelige Troskab, med hvilke de stod fast paa Skansen.

Men det er i Dag over hundrede Aar siden, at Begrebet Kvindesag først opstod, og at de store, gamle Kvinder slog det første Slag for os. Mon de ikke selv kunde se det som en Triumf, som et Bevis paa deres vundne Sejr, at vi i Dag kan lægge de Vaaben ned, som de selv engang brugte.

Thi de gamle Kvindesagskvinder var ikke alene retsindige, tapre og urokkeligt tro – de var ogsaa listige! Da de blev vist tilbage fra Mændenes ældgamle Citadeller: Kirkens, Videnskabens og Lovgivningens Højborge, saa lempede de sig, som i sin Tid Achaierne i Troja, indenfor Murene i en Træhest. Eller de gjorde deres indtog i Forklædning, i en mental og psykisk Mandsdragt. – Man kunde ikke for hundrede Aar siden paa nogen Maade forestille sig en Præst, en Læge eller en Dommer uden de vedtagne og anerkendte maskuline Insignier. Saa anlagde da de retsindige, tapre, tro og listige Kvinder disse, og viste Verden at de kunde tage en Eksamen, disputere for en Doktorgrad og udføre en Operation saa godt som nogen mandlig Kandidat til Værdigheden. De lærte sig den højst ærværdige kirkelige, medicinske og juridiske Jargon, og demonstrerede, i hvor høj Grad de var kvalificerede til de høje Embeder, ved at anlægge Flip, Slips og Cigar. Havde de tillige kunnet anlægge Skæg, vilde det have lettet dem Vejen til Prædikestolen, Laboratoriet og Dommersædet.

Men i Dag *er* jo Kvinden ude af Lemmen i Træhesten og indenfor Citadellernes Mure. Og hun har vistnok faaet saa fast Fodfæste i de gamle Borge, at hun frejdigt kan opslaa sin Ridderhjelms og vise Verden, at hun er Kvinde og ingen formummet Skælm.

Hun kan i Dag hævde over for hele Verden, at det ikke af Vorherre selv er forordnet, at Læge-, Præste- og Dommergerningen skal betinges af vore vedtagne bestemte Eksaminer og høre sammen med vore vedtagne bestemte Uniformer. Han har ikke forkyndt, at Menneskenes Indsats paa disse Omraader skal være en *Række Resultater*, men han kan tænkes at se mildt til sine Tjenerinder, naar de ganske stille gyder deres eget Væsen i de ophøjede Samfundsinstitutioner, og gør sig til eet med dem.

Der har staaet Gny om Kvinders Ordination til Præster. Kvinderne kunde nu sige: »Vi er kommet ind i Kirken forklædte som teologiske Kandidater. Men sæt dog ikke saa alvorlige Ansigter op ved Tanken paa vor manglende Kapacitet – eller paa vor mulige Konkurrence. Under Forklædningen er vi, hvad vi er, og hvad vi gennem Tiderne har været. For vi har, i fuld Troskab mod vort kvindelige Væsen, og med fuld Overholdelse af vor kvindelige Værdighed, i nogle Tusind Aar været Præstinder og Vestalinder, vi har igennem tusind Aar været Abbedisser, myndige Hoveder for store religiøse Samfund, med Magt og Indflydelse ud over Landegrænserne. Og vi har været Præstekoner. Mens

Præsten prædikede, døbte, viede og begravede, var Præstekonen til Stede i Menighederne, saaledes at der mange Gange stod et klarere kristeligt Lys paa Præstegaardens Køkken end fra Prædikestolen.

Kvinderne har, for at komme inden for det medicinske Fakultets Mure, med Held lagt sig efter en Del traditionel medicinsk Kynisme og vist, at de kunde taale at se Blod. I Dag staar de nok saa fast derinde, at de aabent kan udsige: »Frygt os ikke. Vi er ikke kommet for at berøve jer jeres Laurbær. Vi vil gerne tro, at de store medicinske og kirurgiske Bedrifter hører jer til. Vi selv – vi vil *være* Læger. Vi vil udvide vort Væsen til at omfatte Hospitaler og Laboratorier, Sygdommens og Helbredelsens Omraader. Kan I ikke, derinde, kende os igen som dem, vi altid har været? For vi har været Sygeplejersker, barmhjertige Søstre, velsignede af de Lidende. Vi har været Jordemødre – og knytter der sig ikke til Ordet Forestillingen om noget særlig beslutsomt, uforfærdet og gemytligt: naar en Vogn kørte efter Jordemoder, kunde Hestene ikke styrte, hvor vildt det saa gik. Og vi har været kloge Koner! De kloge Koner saa længe paa hvert enkelt af de Mennesker, der spurgte dem til Raads, fordybede sig i hver enkelts Liv og Kaar, og samlede sig Erfaringer fra alle Sider af Livet. I hvert Fald en Del af Patienterne paa vore Sygehuse vilde være glade for at vide, at den, der i Overlægens Kittel, i Magt og Herlighed og med stort Følge, kommer paa Stuegang, er den kloge Kone.

Det bliver vistnok Juraen, som i den almindelige Bevidsthed strengest kræver en Ændring af Kvindens Væsen – maaske kunde hun da paa sin Side tænkes at ønske en Ændring af Juraens Væsen, saaledes som dette hidtil er blevet opfattet. Jeg vil, til Forklaring af hvad jeg mener, hente en Skikkelse, ikke fra Historien, men fra Digtningens og Fantasiens Verden, fordi et Spring i Tanken i sig selv kræver Fantasi – jeg vil tale om Portia i »Købmanden i Venedig«. Og jeg vil bede Dem tilgive mig, at jeg taler lidt længere om hende end mit Emne berettiger – det er, ved De nok, vanskeligt for Shakespeare-Dyrkere at begrænse sig, naar de først har indladt sig med ham.

Ved de Opførelser af »Købmanden i Venedig«, som jeg har set, er Portia efter min egen Opfattelse blevet spillet forkert. Hun har i Retsscenen været altfor højtidelig og doktrinær – det vil sige alt for juridisk. Som hun lyser gennem hele Komedien, mild og lattermild, skal hun, tror jeg, lyse i Retssalens afspærrede, strengt maskuline Verden. Hun er blevet kaldt derind for at bringe Rede i en fornuftstridigt ortodoks Sag, hvori de Lærde raadville har opgivet Ævred. Og

hendes Trylleri ligger da just i hendes Dobbeltspil, den foregivne dybe Respekt for Paragrafferne, og under denne hendes Hjertelag og hendes ganske frygtløse Kætter. Straks i sin første Replik i Rollen som den belæste unge Dommer Balthasar lægger hun begge Dele for Dagen:

»Det er en sælsom Sag I forebringer,

men i lovmæssig Form. Venedigs Lov

kan ikke nægte jer at fremme Sagen.«

Hendes eget Forslag er, at Jøden skal vise sig barmhjertig. Shylock replicerer haanligt: »Hvem kan tvinge mig?« – og man ser for sig de Paragrafkyndiges Blikke vende sig imod hendes Ansigt: »Nej, hvem skal vel kunne tvinge ham?« – men hendes Gensvar falder rask. »Ingen kan tvinge Dig,« siger hun, »men jeg kan forsikre Dig for, at det vilde være det bedste for Dig selv.« I sin store Tale om Barmhjertighedens Væsen – som ikke er nogen Præken, men et inspireret menneskeligt Indlæg – bliver hun ivrig, og hun kommer i Ordene:

»Hvis Retten gik sin Gang blev ingen frelst«,

ligesom i det senere:

»Det staar ej skrevet just. Men hvad gør det?«

farligt nær til at røbe sit eget. Men hun tager sig i det og genoptager sin Rolle:

»Det tør ej ske. Der er ej i Venedig

en Magt, som ændre kan en fastsat Lov!«

og efter at hun altsaa forgæves har forsøgt at lade Aanden levendegøre, beviser hun, at hun kan haandtere Bogstaven saa godt som nogen Skriftklog, og ved Hjælp af endnu mere fornuftstridigt ortodokse Paragraffer tage en grim Hævn over den grumt Hævngerrige. Dog – »Købmanden i Venedig« er et Lystspil, Portia vender tilbage til sit eget Sted, Belmont, den Verden, hvor »trees crowd into a shade«, og ved Ankomsten til hvilken enhver af Komediens Personer forædles, og Musik- og Maaneskinsakten kan slutte det hele Spil af. I Harmoni hermed har Komediens Heltinde i Retsscenen – omend i større Stil end vor egen Mester Holberg, og ligesom med selve Athenes Spyd i Haanden – i Virkeligheden sagt: »Gaar hen og forliger jer, I Skabhalse.«

Og tilbage til mit egentlige Emne. Kan jeg end ikke opregne Navne paa berømte kvindelige Jurister, vil jeg dog holde for, at de fleste Tvistigheder og Stridsspørgsmaal i Hjemmene og Slægterne ned igennem Tiden er blevet forelagt kvindelige Dommere og er blevet bilagte af dem. Her maa jeg igen en Gang tænke paa min gamle Barnepige, og paa hvordan i Barnekamrets Verden endog mine kampblussende Brødre bøjede sig for hendes Ord, der maaske i ringere Grad var rent moralske Domme end en Slags mystiske Afgørelser. Over Odins retfærdige Dom stod Nornernes Afgørelser.

For dem, der har holdt paa, at Kvindeligheden maa skurre paa Prækestolen og i Dommersædet, vil det være værd at lægge Mærke til, at de mandlige Sagkyndige, der saa selvfølgelig har indtaget deres Pladser der, gerne – ligesom drevne af et særligt Instinkt – har ændret deres Apparition hen imod den kvindelige. Vor Præstekjole med den hvide, pibede Krave er jo en smuk og værdig Kvindedragt, Lægernes og Husmødrenes Kitler har meget tilfælles, og de høje Dommere bærer i Funktion folderige Klæder og forhøjer i nogle Lande deres Værdighed med langlokkede, krusede Parykker.

*

Og maaske vil de virkelig rettroende Kvindesagskvinder bestandig holde for, at man udtrykker en Ringeagt for Kvinden, idet man saa at sige gaar ud fra, eller gaar med til, at hun ikke her i Livet kan udrette saa meget som Manden, ikke udføre saa store Bedrifter og ikke fremlægge saa konkrete Resultater som han.

Jeg kunde da her til Slut citere en visere Person end jeg selv, idet jeg fremlægger en Betragtning af Goldschmidt: »De Lærde antager, at hvad for Manden er Ideal er hos Kvinden Natur. Kvinden er i visse Maader fuldkommere end Manden. Ved Synet af hende spørger man ikke om Navn, Stand eller Bedrift, thi hun er sig selv, Kvinden, og indeslutter i sig alt væsentligt. Lad derimod en Mand fremtræde, endog den mest udmærkede – jo mere udmærket han er, desto mere vil vi spørge: Hvori ?«

Og jeg vil i alle Fald ud fra en dyb personlig Overbevisning tilføje: Just vort eget Samfund, – i hvilket Menneskene er naaet saa vidt i hvad de kan udrette og i de konkrete Resultater de kan vise – det trænger til Mennesker, som *er*. Ja, selve vor Tid kunde siges at behøve at omlægge sin Ambition fra at udrette mere, til at *være*.

Der er en Forestilling, hvormed jeg i nogen Tid har beskæftiget mig, og som har optaget mig meget, uden at jeg maaske endnu helt kan klarlægge den for andre. Det er *Tanken om Identiteten imellem Væsen og Kraft*.

At et Agern kan blive til et Egetræ med svær Stamme og bred Krone, det er jo en Kraft- og Energipræstation af højeste Rang. Men her er Kraft og Væsen eet. Kraften og Energien selv udtrykker sig i og tager Form som Ved og Bark, Grene og Løv, og nye Agern. Den kan ikke spændes fra og sættes til nogen anden Opgave, den er fuldkommen tro imod sit eget Væsen, og denne særlige Maade at udtrykke Kraft og Energi kalder man: at gro.

Men en Motor kan sættes til at frembringe Varme og Lys, til at pløje eller save eller drive en Baad. Det er her vilkaarligt, hvilket Væsen Kraft og Energi antager.

Det kan undertiden synes, som om Tiden, stolt af sine vældige Præstationer, vil hævde Motorens Overlegenhed over Egetræet, Maskinens over Væksten. Men det kan ogsaa tænkes, at vi i denne Vurdering løber lidt vild i vor Opfattelse af Teorien om the survival of the fittest. Thi det er vel klart, at Motoren kan sprænge Egetræet – mens Egetræet ikke kan tænkes at ødelægge Motoren – men hvad følger saa derpaa? Den, der ikke har noget selvstændigt Væsen – eller som er uden Troskab imod et saadant – formaar ikke at skabe. Nu har jeg vel ikke ment, at Kvinderne er Træer og Mændene Motorer, thi jeg vilde lægge Tidens Kvinder lige saa vel som dens Mænd dette paa Hjerte: ikke blot at tænke paa, hvad de vil udrette, men dybest at vide, hvad de er.

Thi vi kunde, tror jeg, i Dag behøve Haandværkere, som ikke blot forbavser Verden ved, hvad de kan producere, men som er Haandværkere – som den gamle Haandværker, om hvem Kaj Hoffmann skriver:

Det gyldne Spejl fra Farmors Tid,

hvor skønt og stolt !

Hvor dyb en Glæde har Din Flid,

Din Kunst forvoldt –

Du, som engang for fattig Løn

har skabt hint Værk,

Du Haandværksmand, hvis Sjæl var skøn,

var tro og stærk.

Vi kunde her i Landet behøve Mennesker, som ikke alene ved Traktorers og

Mejetærskeres Hjælp kan præstere Rekordresultater, men som *er* Landmænd. Som ikke alene kan sejle til Amerika paa Rekordtid, men som *er* Sømænd. Som ikke alene har taget store Eksaminer og har Alverdens Kundskaber paa Fingrene, men som *er* Lærere. Som ikke alene kan skrive et Stykke Litteratur, men som *er* Digtere.

Og Paul la Cour skriver: At være Digter er ikke at gøre et Digt, men at finde en ny Maade at leve paa.

*

Ja, her har I Eders Baaltale, mine højtbegavede og virksomme Kongreskvinder af 1939. I har opfordret mig til at holde den, jeg har langt om længe, i ærlig Erkendelse af min Uværdighed over for Opgaven, fulgt Eders Opfordring. Kan I nu ikke bifalde, hvad jeg har sagt, maa I have Overbærenhed dermed.

Tags

Båltale, Kvindebevægelsen

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/karen-blixens-baaltale>